

Βιβλιοκρισίες

ΜΙΚΡΕΣ ΑΝΗΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΕΣ
ΣΤΙΓΜΕΣ

ΛΙΖΥ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ

Για το βιβλίο:

Νικόλας Σεβαστάκης, *Γυναίκα με ποδήλατο: μικρά πεζά, διηγήματα και βινιέτες*, Πόλις, Αθήνα 2014, 228 σ.

Η Λίζυ Τσιριμώκου διδάσκει θεωρία της λογοτεχνίας και συγκριτική γραμματολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

*Οι μέρες περνούσαν κι εμείς
αφοσιωθήκαμε στην επιμελητεία
των απογευματινών ήλιων και στο
αστρικό μας παρατηρητήριο.
Κάποιοι βαρέθηκαν,
αλλά απομείναμε ένας μικρός κύκλος
μέτρων μαθητών με σταθερή
ροπή στην ονειροπόληση.
Η μαγιά των μελλοντικών αποτυχημένων.
Νικόλας Σεβαστάκης, «1974 / Παρόν»*

«Ανήλικες και ενήλικες στιγμές», γιατί αυτά τα μικρά αφηγήματα του Νικόλα Σεβαστάκη πηγαινοέρχονται σε δύο χρόνους, σε δύο κόσμους διακριτούς αλλά συνάμα και ενιαίους: το άλλοτε της παιδικής-εφηβικής ηλικίας – το τώρα της συγγραφικής αποτύπωσης. Επωμένο αλλιώς, πρόκειται για την αφήγηση μιας διαδρομής που συνεχίζεται μεν, αλλά συχνογυρίζει προς τα πίσω και γυρεύει τα ίχνη της πορείας, μικρά οδόσημα μιας προσωπικής μέτρησης των αποστάσεων ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν. Είναι ο ιδιαίτερος, ευφάνταστος κόσμος των μικρών που μπερδεύεται με τον ετερόρρυθμο κόσμο των μεγάλων, των «θειών» (όπως τους αποκαλεί χαρακτηριστικά σε κάποιο σημείο της αναπόλησής του ο αφηγητής). Τα όρια λοιπόν δεν είναι στεγανά, συχνά στο ίδιο κείμενο ανεπαισθήτως ο τόνος περνά από το ένα στο άλλο επίπεδο και δείχνει πως η ζωή, αυτό το άμετρο συνεχές, είναι *πληθυντική*, συνεχής διαπλοκή του εαυτού με τους άλλους, μια σταθερή συναλληλία, δίκτυο σχέσεων που αλλού αραιώνει αλλού πυκνώνει.

Από τα τριανταδύο μικρά ή μεγαλύτερα κείμενα που απαρτίζουν την παρούσα συλλογή τα μισά σχεδόν είναι γραμμένα σε πρώτο πρόσωπο ενικού ή πληθυντικού. Οι πρωτοπρόσωπες αυτές (ατομικές ή συλλογικές) καταβυθίσεις, οι φούγκες-φυγές στο παρελθόν (για να παραπέμψουμε στο πρώτο κείμενο, τη «Fuga diurna») ανοίγονται προοπτικά σε εικόνες μακρινές, φωτισμένες όμως με εξαιρετική ενάργεια: οι μικροί ουρανοσκόποι που ξαπλώνουν με τις ώρες στα χωράφια παρατηρώντας τους αιθέρες, τους ανοιχτούς ορίζοντες και τις άπειρες διαβαθμίσεις του φωτός, συστήνουν μια ιδιότυπη κοινότητα ταξιδευτών-θέλουν με αυτή την αντίστροφη κίνηση να ξεχωρίσουν από τον κόσμο της κύφωσης των μεγάλων, που βαδίζουν με σκυφτό κεφάλι και πεσμένους ώμους, λυγισμένοι από το βάρος των πρακτικών καθηκόντων και

των αμετάθετων υποχρεώσεων. Μέλος αυτής της μικρής παρέας, ο αφηγητής θαρρείς πως παρατείνει τώρα αυτή τη fuga diurna διαβάζοντας στον ουρανό της παιδικής ηλικίας τα σημάδια και τα μουσικά νοήματα ενός μέλλοντος καθώς αυτό σχηματιζόταν αργά, με σιωπές και κενά, εικόνες σκόρπιες, ανατιολόγητες και λειψές που θα φανέρωναν αργότερα τα κρυφά τους περάσματα και τις συνάφειές τους στο δέσιμο μιας λογικής σειράς. «Τό ίδιο, Ξανά και Ξανά», αυτό το vibrato misterioso, όπως το χαρακτηρίζει σε άλλο αφήγημα, είναι η αίσθηση της συνεχούς επανεκκίνησης, της επαναλαμβανόμενης απόπειρας να συγκρατήσει μυρωδιές, γεύσεις, εικόνες, μικρές προνομιακές στιγμές από το ξετύλιγμα μιας διαφορετικής ηλικίας, μιας ζωής *φεύγουσας* ή *σφύζουσας*: μικρά βιογραφήματα, (αυτο)βιογραφικά σκίτσα, ακνές εγγραφές ατομικού ή συλλογικού βίου. Είναι το παιχνίδι της αποστασιοποίησης, με τη μπρεχτική σημασία του όρου: απόσταση ασφαλείας από το είδος (τη βιογραφία) και από το εγώ, επιπόηση του μέσου εκείνου που επιτρέπει τη διολίσθηση από το πραγματικό στο πλασματικό· η ζωή πρέπει να σκηνοθετηθεί για να γίνει ορατή η συνοχή της, η ακμή της, η ενδότερη αιτιότητα της. Μικρές σκηνοθεσίες, λοιπόν, σκαρώνει εδώ ο Σεβαστάκης με φερτά υλικά από την καθημερινότητα μιας μικρής πόλης νησιωτικής, από την αποθήκη των προσωπικών αναμνήσεων, από την περιρρέουσα μυθολογία μιας ήδη μακρινής εποχής: ταξινομεί, απομονώνει, εκλογικεύει, σκηνογραφεί όλο αυτό το κουβάρι του παρελθόντος και το ανεβάζει στη σκηνή του παρόντος, ονοματίζοντας το κάθε επεισόδιο, ανάβοντας τη δική του φωτεινή επιγραφή: «Fuga diurna», «Σάρκινα ειδώλια», «Το ίδιο, Ξανά και Ξανά», «Οι τελευταίοι άσχημοι άνθρωποι», «Ψυχεδελικό κολιέ», «Ο Στηβ της παραλίας», «Η παγίδα», «Οι ζωγραφιές», «Ο πόνος του Μάντη», «Γυναίκα με ποδήλατο», «Ο εξόριστος και η γιαγιά», «1974 / Παρόν».

Παιχνίδι, πρόκληση, πρόσχημα για την εφεύρεση μιας γραφής που πρέπει να στήσει τους δικούς της κώδικες και τους αυτοδεσμευτικούς της κανόνες, αυτές οι μικρές σκηνοθεσίες όπου το εγώ τότε βρίσκεται συμμετοχό επί σκηνής και τότε παρακολουθεί από κάτω σαν απλός θεατής τις ιστορίες και τα σενάρια, κινούνται συνεχώς στη ρευστή ζώνη ανάμεσα στο μπαλ, το σύνθηρες, το ασήμαντο και στο

αξιοσημείωτο, το εξαιρετικό, το σπουδαίο. Ένας σύντομος φοιτητικός έρωτας («Ναϊλά. Σκηνές μιας ιστορίας από τη Λυών»), ο δύσκολος αποχαιρετισμός ενός φίλου και η διαχείριση μιας πρόσφατης ή επικείμενης απώλειας («Μετά το χαμό», «Η μουσική της αναχώρηση»), οι φίλοι «που δεν ξέρουν πια πώς να πεθάνουν», όπως λέει ο ποιητής («Η εκμυστήρευση»), η ρουτίνα και οι αμφιθυμίες του επαγγελματία αναγνώστη («Ένα μακρύ απόγευμα»), οι μικρές ανασφάλειες της μέσης ηλικίας («Η νεκρή ζώνη»), οι αναγνωστικές ιδιοτροπίες και συνήθειες («Αναγνώστης ένα πρωί στο κέντρο της πόλης»), η απροσδόκητη εισβολή μιας φασματικής παρουσίας στην τρέχουσα καθημερινότητα («Γκριγκόρ, ένα φάντασμα»). Ιστορίες που επεξεργάζονται και ανασυνθέτουν έντονα βιωμένες ή κοινόχρηστες εμπειρίες, αποτυπώνοντας τις πτυχώσεις του εφήμερου. Ιστορίες που εγκολπώνονται ή υπονομεύουν στιγμές ιστορικές, μοναδικές, τρίβοντας το μεγαλείο με την απλή, συμβατική πράξη. Γεωμετρία του έλλογου και του παράλογου, τάσεις κεντρομόλες και φυγόκεντρες, στιγμές ευφορικές και δυσφορικές που σε πρωτοπρόσωπο (όπως προανέφερα) λόγο είτε σε ουδέτερο τρίτοπρόσωπο μεταφέρουν το φορτίο μιας ζωής, τους ρυθμούς της, τις μαρτυρίες της, τις απορίες της, τις αντιφάσεις της. Βρίσκω αξιοπρόσεκτο ότι η γυναίκα (εκτός του τίτλου που παραπέμπει σε ένα από τα καλύτερα διηγήματα του βιβλίου) θεματοποιείται σε τρία τουλάχιστον άλλα κείμενα, υιοθετώντας και αναδεικνύοντας τη θηλυκή ψυχογραφία: τους «μητρικούς νόμους», όπου καταγράφεται η δυσκολία σύμπλευσης της μητρικής με τη θυγατρική νοοτροπία· την «Πρόσληψη» που αποτυπώνει έμμεσα αλλά αδρά τη διαδικασία της επαγγελματικής, διερευνητικής συνέντευξης με υποκείμενο μια νέα κοπέλα· την ώριμη μητέρα-νοικοκυρά-συνταξιούχο («Το χρήμα»), ζορισμένη από την οικονομική στενότητα αλλά και τις οικογενειακές συνθήκες που σβήνουν, εκμηδενίζουν την προσωπική της οντότητα. Μικρά πορτρέτα γυναικών, γρήγορες πινελιές, που δηλώνουν ωστόσο περιγραφική δεξιοτέχνη και άνεση στην εναλλαγή της διηγηματικής περσόνας.

Ο Νικόλας Σεβαστάκης χαρτογραφεί γνώριμες είτε άγνωστες καταστάσεις, μη διστάζοντας να αναμετρηθεί με τεχνικές δυσκολίες, με ζόρικα θέματα, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ίσως είναι η μνημείωση του καθημερινού, η εγγραφή της πρόσκαιρης ανάσας στον ρυθμό της Ιστορίας, το μοντάρισμα μικρών, συνηθισμένων, ετερόκλητων, παράταιρων ίσως εικόνων σε έναν τελικό πίνακα όπου το σύνολο εναρμονίζεται με το επιμέρους και το εγώ διευθετεί το χάος του μέσα στην αρχιτεκτονημένη ποικιλότητα των άλλων, κατορθώνοντας τη ζητούμενη εύθραυστη ισορροπία ανάμεσα στις ματαιωμένες προσδοκίες και στις νοσταλγικές αναπολήσεις, αποφεύγοντας εν τέλει «το νόμο της βαρύτητας, το νόμο που, για μας, τους οπαδούς της φούγκας, ήταν ο μεγάλος εχθρός».

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΜΙΣΟΓΥΝΙΣΜΟΥ!

ΕΦΗ ΑΒΔΕΛΑ

Για το βιβλίο:

Δήμητρα Σαμίου, *Τα πολιτικά δικαιώματα των Ελληνίδων, 1864-1952. Ιδιότητα του πολίτη και καθολική ψηφοφορία*, «Δίκαιο & Οικονομία» Π. Ν. Σάκκουλας - ΕΙΕ, Αθήνα 2013, 404 σ.

Όπως γνωρίζουμε όσες παρακολουθούμε τη δουλειά της εδώ και χρόνια, η Δήμητρα Σαμίου είναι αναμφισβήτητη η κατεξοχήν ιστορικός της ψήφου των γυναικών στην Ελλάδα. Το βιβλίο που παρουσιάζουμε σήμερα το περιμέναμε πολύ καιρό και είναι ευτύχημα που η συγγραφέας δεν τα έβαλε κάτω και το ολοκλήρωσε με επιτυχία. Χαρτογραφεί μια κρίσιμη θεματική που, όπως δεν κουράζεται να επαναλαμβάνει και η ίδια, είναι ευρύτερη από την ψήφο. Αφορά τα πολιτικά δικαιώματα, την ίδια την αρχή της ισοπολιτείας. Με το βιβλίο της η Δήμητρα Σαμίου επιχειρεί να εξηγήσει γιατί και πώς στην Ελλάδα, ενώ ο μισός πληθυσμός της, οι άντρες, απέκτησαν καθολικά πολιτικά δικαιώματα σχετικά νωρίς σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ο άλλος μισός, οι γυναίκες, χρειάστηκε να περιμένουν κοντά εκατό χρόνια για να τα αποκτήσουν. Για να το πετύχει αυτό, συστηματοποιεί τα διαθέσιμα στοιχεία και καταγράφει αναλυτικά ένα πλούσιο ιστορικό από δράσεις, κινήσεις, πρωτοβουλίες, απόψεις υπέρ ή κατά της ψήφου και των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών.

Βασική θέση της Σαμίου είναι η παρακάτω: ενώ οι έλληνες πολιτικοί επιζητούσαν τη συμμετοχή των Ελληνίδων στα κοινά όταν τις χρειαζόνταν (στην Ελληνική Επανάσταση, στους πολέμους, στην εκάστοτε εθνική υπόθεση), τον υπόλοιπο καιρό τις έβάζαν στο περιθώριο και αρνούσαν να τις αναγνωρίσουν ως πολίτες, επικαλούμενοι την ιδιαίτερη φύση τους. Υποστηρίζει, δηλαδή, ότι καταστρατήγησαν συστηματικά, με διάφορα προσχήματα, την αρχή της ισοπολιτείας. Γι' αυτό και αρχίζει την αφήγησή της από την Επανάσταση του '21 με τον πολύ εύγλωττο τίτλο «Από την πολιτική ελευθερία των Ελλήνων στην πολιτική ισότητα των ανδρών (1821-1862)». Την επόμενη περίοδο, από την καθιέρωση της ανδρικής καθολικής ψήφου το 1864 μέχρι την απονομή πολιτικών δικαιωμάτων στις γυναίκες το 1952, η Σαμίου τη χωρίζει σε τέσσερα κεφάλαια: ένα μικρότερο για τα χρόνια από το Σύνταγμα του 1864 μέχρι την έκδοση της *Εφημερίδος των Κυριών* το 1887, και τρία μεγαλύτερα που εστιάζουν το πρώτο στις πρώτες κινήσεις υπέρ της χειραφέτησης των γυναικών στο γύρισμα από τον 19ο στον 20ό αιώνα, το δεύτερο στον

Η Έφη Αβδελά διδάσκει ιστορία στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.